

TÜRK ÇAĞDAŞLAŞMA TARİHİNDE ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ ÖNEMİ

Güney NUR*

GİRİŞ :

1299 yılında Anadolu coğrafyasında kurulan Osmanlı İmparatorluğu, 16. yüzyılın sonlarına doğru dünyanın üç kıtasına hakim olmuş, dünyanın en kuvvetli ve en ihtişamlı bir devleti olmuştu. Ancak ne var ki; bu kuvvet ve ihtişama rağmen devletin geri kalış sebeplerinin tohumları da bu devirde atılmıştı. Çünkü Avrupa'da 16. yüzyıl ile birlikte, düşünsel düzeyde aydınlanma ve ekonomik alanda da sanayi inkılabı adı altında büyük bir değişim baş gösterdi. Osmanlı Devletinin bu hamlelere katılmayışı onun geriliğinin başlamasında birinci etken oldu.

Öte yandan Osmanlı Devleti, 1699 yılında Karlofça antlaşmasıyla ilk defa toprak kaybetti. İleride de bu kayıpların devam etmesi devlet içerisinde yenileşme çabalarının başlamasına yol açtı.

Bu suretle III. Ahmet, I. Mahmut, III. Mustafa, III. Selim ve II. Mahmut döneminde çeşitli yenilikler yapıldı. Ancak bu yenilikler bazen kendinden bazen de dış sebepler yüzünden devleti kurtarmada etkili olmadı ama Tanzimat'ın doğuşuna da ortam hazırladı.

3 Kasım 1839'da da Tanzimat Fermanı ilan edildi. Bu ferman Müslüman ve Hıristiyan uyrukların eşitliğinin sağlanması, can, mal, ırz güvenliğinin sağlanması ve kanunların her gücün üstünde olmasını öngörüyordu.¹ Böylece Müslüman ve Hıristiyan unsurlar arasında eşitlik sağlamak suretiyle bir Osmanlı Milleti meydana getirilmesi amaçlanıyordu. Bu amaç etrafında devletin çöküşüne bir çare aranıyordu. Ancak Fransız İhtilalinin yaymış olduğu Milliyetçilik hareketleri böyle bir amacın gerçekleşmesine imkan tanımadı.

Tanzimat Fermanı değerlendirilirken şu hususlar gözden uzak tutulmamalıdır. Bir defa ferman padişahın tek taraflı idaresine dayanmaktadır. Tabandan tavana doğru çıkmış bir halk hareketi değildir. Fermanda belirtilenler Abdülmecit'in Osmanlı uyruklarına bahşettiği bir lütuftur.

---

* Mustafa Kemal Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ANTAKYA / HATAY

¹ Fermanın tam metni için bkz., Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c.V, Ankara, 1983, s.255-258.

Öte yandan Avrupa'daki hürriyetçi hareketler herşeyden önce yeni bir anayasal düzenin kurulmasını öngörüyordu. Bu düzenin temel taşı da Milli Egemenlik ilkesi idi. Oysa ki ; Tanzimat Fermanında böyle bir anayasa kurma düşüncesi yoktur.²

Ferman yeni bir anayasa kurma amacı gütmese bile anayasal düzene doğru atılmış önemli bir adım idi.. Çünkü daha önceki yenilik hareketlerinden farklı olarak padişahın otoritesinin az da olsa kanun gücü ile sınırlanması ile beraber milli egemenliğe gidişte önemli bir yol katedilmiş oldu.

Tanzimat'ın ilanından 17 yıl sonra 1856 yılında Islahat Fermanı ilan edildi. Bu ferman İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Kırım savaşında Osmanlı Devletine yaptıkları yardımın bir karşılığı olarak hazırlandı. Fermanın ana amacı tıpkı Tanzimat gibi Osmanlı tebaasını ırk, dil, din ayrımı gözetmeksizin kaynaştırarak bir Osmanlı toplumu meydana getirmek idi. Ancak ferman konu olarak sadece Müslüman olmayanların ayrıcalığını genişletti.

Azınlıklara bir devletin ana unsurundan daha fazla haklar verilmesi toplumsal dengeyi bozar. Bunu çok iyi gören Atatürk ileride Erzurum Kongresinde³ *"Hıristiyanlara siyasal denetim ve sosyal dengeyi bozacak şekilde yeni ödümler verilmesi kabul edilemez"* ilkesini benimseyecektir.

Öte yandan Islahat Fermanında da yeni bir anayasa kurma düşüncesi yoktur. Tanzimat Fermanı gibi kendiliğinden ortaya çıkmamış olup yabancı devletlerin baskısı ile ilan edilmiş bir ferman olarak tarihe geçmiştir. Devletin iç ve dış siyasetinde yabancı tesirlerin artması fermanın en büyük sonucu olmuştur. Zaten bu sonuç ileri de bir çok iç ve dış olayın çıkmasına sebep olacaktır ki; imparatorluğun dağılması daha çabuk kolaylaşacaktı.

Tanzimat ve Islahat dönemlerinde yapılan yenilikler Osmanlı Devletini çöküşten kurtaramadı. Dolayısıyla aydınlar yeni çözüm yolları aramaya başladılar ki; bu çözüm yolunu Meşrutiyet idaresinde bulmuşlardı. Aydınların kafasındaki tasarı şu idi⁴:

"Devleti kurtarmak için kişisel egemenlik ilkesinden vazgeçilmelidir. Ulusun hakları padişahın haklarından üstün olmalıdır. Tanzimat'ın ilkeleri geniş kamusal özgürlüklerle denetlenmelidir."

---

² Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul, 1999, s.56.

³ Atatürk, *Nutuk*, Haz., Zeynep Korkmaz, Ankara, 2000, s.46.

⁴ Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul, 1996, s.15.

Bu mücadele ile beraber aydınlar padişaha olan baskılarını arttırdılar ki; Meşrutiyet istekleri 1876 yılında Kanun-u Esasinin ilanıyla gerçekleşti.

Böylece Osmanlı Devleti anayasal bir monarşi oldu.⁵ Artık padişah keyfince değil, anayasa esasları çerçevesinde devleti yönetecekti. Ancak Mebusan Meclisi gibi bir meclisin varlığı sultan II. Abdülhamit'i rahatsız ediyordu. Çünkü bu meclis ileride kendisini devirecek kadar büyük bir güce erişebilirdi. 1877 – 78 Osmanlı – Rus savaşının patlak vermesi Abdülhamit'e meclisi kapatması için bir fırsat sağladı. O da 14 Şubat 1878'de parlamentoyu süresiz olarak kapattı.

1876 anayasası Osmanlı Devletinde ilk defa Anayasal rejimi başlatmakla beraber bu hareket bir halk hareketi olarak, yani aşağıdan yukarıya yönelik bir baskı ve istek sonucunda ortaya çıkmış bir hareket değildi. Bu düzen Yeni Osmanlılar denen bir avuç aydının teşebbüsü ile ortaya çıktı..⁶

1876 düzeninin ikinci bir özelliği egemenliğin halkta olmayışındır. Yasanın hemen hemen bütün kurallarında son söz padişaha aittir. Örneğin bu yasa padişaha parlamentoyu kapamak ve kanunu askıya almak yetkisini de tanımıştı.⁷

1876 düzeninin üçüncü bir özelliği ise bu anayasanın etkili bir şekilde kuvvetler ayrımı (Yasama – Yürütme – Yargı) ilkesini getirmemesiydi. Yukarıda belirttiğimiz gibi bütün hükümet etkinliklerinin başmimarı padişah idi.⁸

Osmanlı Devletinde Kanun-u Esasiye'nin ilanını sağlayan Yeni Osmanlıların millet fikri ile Fransız İhtilalinin doğurduğu millet kavramı birbiriyle uyumsuzuydu.⁹ Bunun sebebi ise Osmanlı toplumsal – ekonomik yapısının Avrupa'nın bu yapısından farklı oluşu ve Osmanlı Devletinin Batı Avrupa'nın geçirdiği yapısal değişimleri geçirmemiş olmasıydı. ¹⁰ Fransız İhtilalinin sonuçlarını iyi kavrayamayan Yeni Osmanlılar bir Osmanlı milleti yaratma hayalinin peşinde koşuşturdular. Zaten Meclis-i Mebusan'da tüm Osmanlı unsurlarına temsil hakkı verilmesi onların bu siyasetinin bir uzantısıydı. Fakat buna rağmen ülkede milliyet isyanları durmuyordu.. Bu milliyet isyanlarının gelişmesine paralel olarak da devleti kurtarmak amacıyla ortaya atılan Osmanlılık siyaseti etkinliğini yitirdi.

---

⁵ Rıfat Önsoy, “Türklerde Milli Egemenlik ve Atatürk”, *Atatürk ve Milli Egemenlik Paneli, Bildiriler*, Antakya, 1994, s. 20.

⁶ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.57.

⁷ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 1978, s.326.

⁸ Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s.326 ; Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul, 2000, s.67.

⁹ Ercüment Kuran, *Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler*, Ankara, 1997, s.62.

¹⁰ Emre Kongar, *a.g.e.*, s.67.

Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasından sonra da bu sefer İslamcılık adeta devletin resmi politikası oldu. İslamcılık İslam halifesi olan Osmanlı padişahının etrafında tüm İslamların birleştirilmesi esasına dayanıyordu.¹¹ Ancak bu düşünce de Milliyetçilik hareketleri karşısında iflas etmiştir. Ayrıca 1. Dünya Savaşında Osmanlı padişahının halife olarak yayınladığı cihat fetvasına karşın kimi Arapların Türk askerine arkadan savaş açması Osmanlı Devletinin bütünlüğünü korumada İslamcılık düşüncesinin yeterli olmayacağını açık bir şekilde ifade etti.¹²

Bu durum karşısında gözler Türkçülüğe çevrilmiş kurtuluş ümit ve imkanı ona sarılmakta görülmüştür. Böylece Milliyetçilik tam anlamıyla inhilal etmekte olan imparatorluğun enkazı üzerinde bugünkü Türkiye'nin kuruluş imkanını sağlamıştır.¹³

1908 yılında yeniden Meşrutiyet iradesine geçilmiş olmasına rağmen devlet kurtarılamamıştır.

Bütün bu çabalar yapılırken öte yandan I. Dünya Savaşının eşine de gelinmişti. Osmanlı İmparatorluğunu diriltme ve yaşatma amacıyla girişilen bu savaş Osmanlı Devletinin sonu oldu. Ancak bu sonla birlikte yeni Türk Devletinin temelleri de atılıyordu.

1914 yılı sonlarına doğru Osmanlı Devleti Almanya ile birlikte I. Dünya savaşına katılmıştı. Osmanlı Devleti bu savaşta yenilmiş ve 30 Ekim 1918 'de Mondros Mütarekesini imzalamak zorunda kalmıştır. İtilaf Devletleri bu mütareke ile Şark Meselesini ¹⁴gerçekleştirmeyi amaçlıyorlardı. Zaten mütareke maddeleri buna uygundu. Mütarekenin 7. maddesi şöyle idi : “*Müttefikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet zuhurunda herhangi bir sevkülceyş noktasını işgal hakkını haiz olacaklardı*”¹⁵ Ayrıca bu mütarekenin 24. maddesinde de “*Vilayet-i Sitte'de iğtişaş zuhurunda mezkur vilayetlerin herhangi bir kısmını işgal hakkını Müttefik devletler muhafaza ederler*”¹⁶.

---

¹¹ İhsan Güneş, “Osmanlı İmparatorluğunun Yıkılışını ve Türk İnkılabını Hazırlayan Sebeplere Toplu Bakış”, *Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi*, 1/1, YÖK Yay, Ankara, 1989, s.24.

¹² İhsan Güneş, *a.g.m.*, s.24.

¹³ Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri*, İstanbul, 1997, s.199.

¹⁴ Bu hususta geniş bilgi için bkz., Bayram Kodaman, *Şark Meselesi Işığında II. Abdülhamit'in Doğu Anadolu Politikası*, İstanbul, 1983, s.162 vd. Ayrıca Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c.5, Ankara, 1983, s.203'te Şark Meselesi; “*XIX. Yüzyılın ilk yarısında Şark Meselesi genel olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunması, aynı asrın ikinci yarısında Türklerin Avrupa'daki topraklarının paylaşılması, XX. Yüzyılda da İmparatorluğun bütün topraklarının paylaşılması anlamında kullanıldı.*” şeklinde ifade edilmiştir.

¹⁵ Sadi Irmak, *Atatürk, Bir Çağın Açılışı*, İstanbul, 1984, s.56.

¹⁶ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s.56.

Buna göre İtilaf Devletleri “*Vilayet-i Sitte*” tabir olunan Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Elazığ, Van ve Bitlis’i ele geçirmeyi ardından da buraları Ermeniler’e vermeye çalışıyorlardı. Ayrıca Samsun ve civarında Pontus Rum Devleti, Güneydoğu Anadolu’da da bir Kürt devleti kurmayı tasarlıyorlardı.¹⁷

Bütün bunlar olurken halk devletten beklediği bulamamıştı. Padişah Mehmet Vahdettin ise İngiltere ile iyi geçinmeye çalışıyordu. Atatürk Nutuk’ta konuyla ilgili şunu diyordu : “*Memleketi I. Dünya savaşına sürükleyenler kendi hayatlarını kurtarma kaygısına düşerek memlekette kaçmışlardır.*”¹⁸

Bu durum karşısında halk vatani kurtarmak, ayrıca canını, malını ve namusunu korumak amacıyla teşkilatlanmaya başlamıştı. Mondros Mütarekesinin imzalanmasından iki ay gibi kısa bir süre zarfında Anadolu’nun her tarafına yayılmaya başlayan Kuva-yi Milliye hareketi ile birlikte Türk halkı esarete boyun eğmeyeceğini, kendi kaderini kendisinin tayin edeceğini ve bölgesel cemiyetler kurarak yaşama azim ve kararlılığında olduğunu tüm dünyaya duyurmuştu.¹⁹

Ancak düşünülen kurutuluş çareleri pek isabetli değildi. Düşünülen kurtuluş çareleri şunlar idi :

- 1- İngiliz himayesini kabul etmek
- 2- Amerikan Mandasını kabul etmek
- 3- Bölgesel kurtuluş çareleri aramak

Oysa ki; Atatürk’e göre bu kararların dayandığı temel çürük idi. O zaman asıl sorun ne idi. Onu da Nutuk’ta şöyle açıklıyor²⁰:

“*Bu durum karşısında tek bir karar vardır. O da Milli Hakimiyete dayanan, kayıtsız, şartsız, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak*”

Mustafa Kemal Paşa saptadığı bu stratejiyi gerçekleştirmek için mücadeleyi halka mal etmek gerektiğini iyi biliyordu. Dolayısıyla kafasındaki düşünce hep bu yönde gelişti. Zaten daha öncede demokrasi denemeleri ile halk yönetimi için ilk adımlar atılmıştı. Buna dayanılarak da yeni bir devlet kurulacaktı. Kurulacak bu devletin temeli de milli egemenlik ilkesi olacaktı.

Milli Devlete Doğru :

---

¹⁷ Ercüment Kuran, “Türk Bağımsızlık Savaşı ve Milli Egemenliğin Gerçekleşmesi”, *Atatürk ve Mili Egemenlik Paneli, Bildiriler*, Antakya, 1994, s.25.

¹⁸ Nutuk, a.g.e, s.78.

¹⁹ Süleyman Hatipoğlu, “Atatürk ve Milli Hakimiyet”, *Fırat Üniversitesi Dergisi*, Elazığ, 1999, s.78.

²⁰ Nutuk, a.g.e, s. 9.

Mustafa Kemal Paşanın belirlediği bu strateji hemen uygulama aşamasına geçirildi. İlk durakta Havza ilçesi oldu. Burada hazırladığı genelgede düşmana karşı her yerde gösteriler düzenlenmesi, işgallerin protesto edilmesi, mitinglerin düzenlenmesi isteniyordu.²¹ Mustafa Kemal bu genelgeyle milli bilinci canlandırmayı ve düşmana karşı direnme azmini güçlendirmeyi hedefliyordu. Bu hedefini ülke sathına yaymak amacıyla 12 Haziran 1919'da Amasya'ya geçti. Paşa, kurtuluş mücadelesinde belirlediği stratejisini kişisel egemenlikten çıkarmak ve mücadeleyi halka mal etmek için 21/22 Haziran 1919'da Amasya Genelgesi'ni yayınladı. Nitekim bu genelgede "*Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının kurtaracağı*"²² belirtildi.

Bundan sonrada bu tamim ile başlayan milli egemenlik fikri her geçen gün daha fazla kuvvet bulacak ve Türkiye'nin değişmez idare tarzı olacaktır.²³

Milli egemenliğe dayalı bağımsız yeni bir devlet kurma yolunda ikinci adım Erzurum Kongresi oldu. Bu kongrede de "*Kuvâyi Millîye'yi âmil ve irâde-i millîyeyi hâkim kılmak esastır*"²⁴ denilerek Amasya Tamimi'ndeki "*Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktı*" sözü açık bir formül haline getirildi. Yani kurtuluşun, milletin bağrından çıkacak bir ordu ile milletin istek ve eğilimleri doğrultusunda olacağı belirtildi.

Erzurum Kongresi Mustafa Kemal'in başkanlığında 9 kişilik bir *Temsil Heyeti* (*Heyet-i Temsiliye*) seçerek 7 Ağustos 1919'da çalışmalarını tamamladı. Heyet-i Temsiliye kongre kararlarını uygulamakla görevliydi. Bu kurul Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar Milli Mücadele ile ilgili faaliyetleri yürüttü ve bir hükümet gibi çalıştı.

Öte yandan hem Amasya Tamimi'nde hem de Erzurum Kongresi'nde, bütün yurdu temsil etmek üzere Sivas'ta bir kongre toplanması kararlaştırılmıştı. Bu doğrultuda 4 Eylül 1919'da da Sivas Kongresi toplandı. Bu kongrede Erzurum kararları teyid edildi. Erzurum Kongresi'ndeki *Şarki Anadolu Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri* Sivas Kongresi'nde *Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti* adı altında birleştirildi.²⁵ Kongrede ayrıca mebuslar meclisinin toplanması için çalışmalar yapıldı.

---

²¹ Nutuk, a.g.e, s. 16.

²² Nutuk, a.g.e, s. 21.

²³ Sadi Irmak, a.g.e, s. 84.

²⁴ Nutuk, a.g.e., s. 44.

²⁵ Nutuk, a.g.e, s.61; Emre Kongar, a.g.e, s.87.

Bununla beraber; Sivas kongresinde milli direnişin sesini duyuracak bir gazetenin yayınlanması kararlaştırıldı. Çıkarılacak bu gazetenin adı *İrade-i Milliye* oldu.. Bu ulusal mücadelenin doğrudan doğruya sözcülüğünü yapan ilk gazetedir.²⁶ Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya ulaşınca bu gazetenin adını "*Hakmiyet-i Milliye*" olarak değiştirdi.²⁷ Mustafa Kemal Paşanın yayınladığı bu gazetelere verdiği adlar hiç şüphesiz bir rastlantı değildir. Bu gazeteler onun milli mücadeleyi hangi temele oturtmak istediğinin açık bir delili oldu.

Öte yandan Türk milletinin başlattığı milli mücadele gittikçe güçleniyor ve bütün yurda yayılıyordu. Bu durum İstanbul Hükümetini rahatsız ediyordu. Başta bulunan Damat Ferit Paşa kurtuluşu İngiliz himayesinde görmekle beraber milli mücadeleyi baltalamaya ve özellikle Mustafa Kemal'i etkisiz hale getirmeye çalışıyordu. Bunun üzerine Mustafa Kemal Damat Ferit Paşa Hükümeti çekilinceye ve milli amaçlara hizmet edecek bir hükümet kuruluncaya kadar Anadolu ile İstanbul arasındaki ilişkilerin kesildiğini açıkladı.²⁸ Bu baskı neticesinde de Damat Ferit Hükümeti 2 Ekim'de istifa etti. Onun yerine Kuva-yi Milliye'ye taraf olan Ali Rıza Paşa hükümeti kuruldu.²⁹

Böylelikle Mustafa Kemal Paşa ilk sınavını kazanmış oluyordu. Mustafa Kemal Paşanın da yeni hükümetten büyük isteği meclisin toplanması idi.³⁰ Çünkü halkın düşmana karşı tam anlamıyla korunabilmesi için ulusal bir meclis gerekli idi. Buna binaen Ali Rıza Paşa Hükümeti Temsil Heyeti ile bir görüşme yapılmasını kararlaştırıldı. Yapılan görüşmelerin en önemli sonucu, İstanbul Hükümetinin yasadışı saydığı bir hareketin varlığı resmen tanımış olmasıydı.³¹

Amasya Görüşmelerinde Meclis'in toplanması kararlaştırılmıştı. Ancak meclisin toplanabilmesi için seçimlerin yapılması gerekiyordu. Yapılan seçimlerde de *Müdafa-i Hukuk Derneği* adayları büyük başarı sağladı.³²

Ancak sorun seçimler değildi. Asıl sorun meclisin nerede toplanacağı sorunuydu. İstanbul Hükümeti meclisin İstanbul'da toplanması konusunda

---

²⁶ İhsan Güneş, *a.g.m*, s.102.

²⁷ Turan Feyzioğlu, *Atatürk ve Milliyetçilik*, Ankara, 1987, s.87.

²⁸ Nutuk, *a.g.e*, s.97.

²⁹ Ercüment Kuran, *a.g.m*, s.27.

³⁰ Bu hususta geniş bilgi için bkz., Nutuk, *a.g.e*, s.182 vd., Ahmet Mumcu, *a.g.e*, s.43; İhsan Güneş; *a.g.m*, s.78.

³¹ Amasya Görüşmeleri için bkz ., Nutuk, *a.g.e*, s.167.

³² Ahmet Mumcu; *a.g.e*, s.44.

kararlıydı.³³ Neticede 12 Ocak 1920'de İstanbul'da Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı toplandı.³⁴

Bu arada Mustafa Kemal Paşanın bu meclisin çalışmalarını izlemek üzere Ankara'ya gelişi 27 Aralık 1919 tarihli tebliğ ile tüm halka duyuruldu.³⁵

İstanbul'da toplanan meclis pek fazla başarı göstermedi. Ancak bu meclisin tek başarısı var ki o da 17 Şubat 1920'de ilan ettiği *Misak-ı Millidir*.³⁶ Misak-ı Milli, ulusal sınırlarımızı çizmekle beraber Türk'ün hak isteyen sesini dünyaya duyuran en önemli tarihi belge olmuştur.

Ulusal iradenin Mebuslar Meclisi'nde "*Misak-ı Milli*" biçiminde belirlenmesi İtilaf Devletlerini endişelendirmiş, bunun neticesinde de 16 Mart 1920'de de İstanbul'u işgal ederek Osmanlı Mebusan Meclisi'ni basmışlardır. Bu olaylardan sonra da meclis toplantılarını süresiz erteleme kararı almıştır.

Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920 tarihli tebliğle Ankara'da olağanüstü yetkilere haiz bir meclisin kurulacağını ilgililere bildirdi.³⁷ 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. TBMM açılışından hemen sonra çalışmaya başladı ve şu kararları aldı³⁸ : "*Meclis'te yoğunlaşan milli iradenin doğrudan doğruya vatanın mukadderatına el koymuş olduğunu kabul etmek temel ilkedir. TBMM'nin üstünde bir güç yoktur.*"

Bu ilkelere dayanan bir hükümetin niteliği milli hakimiyet temeline dayanan halk hükümetidir. Cumhuriyettir.

Öte yandan TBMM'nin açılması ve bununla beraber milli iradenin hakim kılınması Şark Meselesini Sevr antlaşmasıyla uygulamak isteyenlere karşı büyük bir güç olarak kullanıldı. Böylece Mustafa Kemal Paşa yüzyılın en büyük silahıyla ortaya çıkmış oluyordu ki; bu silah milli egemenlik silahı idi. Zira "*Millet egemenliği öyle bir nurdur ki; onun karşısında zincirler erir, tahtlar yanar, mahvolur. Milletlerin esareti üzerine kurulmuş müesseseler her tarafta yıkılmaya mahkumdurlar.*"³⁹

Çağdaş Uygarlığa Giden Yol :

³³ Nutuk, a.g.e, s.166; Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi, c.2, Ankara, 1992, s.37.*

³⁴ Nutuk, a.g.e, s.249.

³⁵ Bu tebliğ metni için bkz., Nutuk, a.g.e, s.228

³⁶ Sadi İrmak, a.g.e, s.105; Ahmet Mumcu, a.g.e, s.46.

³⁷ Bu Tebliğ için bkz., Nutuk, a.g.e, s.288.

³⁸ Nutuk, a.g.e, s.300.

³⁹ *Söylev ve Demeçler, c.2, Atatürk Araştırma Merkezi Yay, Ankara, 1997, s. 185.*

Yukarıda belirtildiği üzere, 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılması ile birlikte milli egemenlik ilkesi uygulamaya geçirilmiş ve böylece yeni Türk devletinin kurulma süreci başlamıştı.

20 Ocak 1921'de de kabul edilen *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu* ile de egemenliğin millete ait olduğu hükme bağlanmış ve bu durum anayasanın ilk maddesinde "*Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir*" biçiminde ifadesini bulmuştur.

Öte yandan hedefini "*Milli hakimiyete dayanan, kayıtsız, şartsız bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak*" olarak tayin eden bu siyasal yapının sağlam temellere oturması gerekiyordu. Bunun ilk adımı da saltanatın kaldırılması olacaktı. Zaten milli egemenlik karşısında padişahın yeri de olamazdı. Bununla beraber, saltanatın kaldırılmasının açık bir şekilde ifadesi bazı sakıncalar doğurabilirdi. Çünkü bu durum, kurtuluş savaşı devam ederken milli güçler arasında ayrılıkların çıkmasına sebep olabilirdi.

Ancak Atatürk bir zamanlama ustasıydı. O zamanı gelinceye kadar, düşüncelerini kendi deyimiyle, "*bir milli sır*" olarak vicdanında saklamasını bilmiş ve bunları yavaş yavaş topluma uygulatmasını bilmiştir.⁴⁰ Zira kurtuluş savaşının zaferle sonuçlanmasından sonra saltanatın kaldırılması için gerekli ortam oluşmuştur. TBMM'de 30 Ekim 1922 günü verdiği bir kararla "*Osmanlı İmparatorluğunun hayatının sona erdiğini, İstanbul'daki padişahın tarihe karıştığını*"⁴¹ belirtti.

Ancak bu karar mecliste yoğun tartışmaların yaşanmasına yol açtı. Bazı milletvekilleri dayanak noktalarının kaldırılmasından rahatsız oluyorlardı. Bütün bunlar olurken işlerin çıkmaza girmek üzere olduğunu anlayan Atatürk mecliste şu konuşmayı yapar⁴²:

"Egemenlik ve saltanat hiç kimse tarafından hiç kimseye ilim gereğidir diye, görüşme ile, tartışma ile verilmez. Egemenlik ve saltanat kuvvetle, kudretle zorla alınır. Osmanoğulları zorla Türk ulusunun egemenlik ve saltanatına el koymuşlardı. Bu durumu altı yüz yıldan beri sürdürmüşlerdi.

Şimdi de Türk ulusu bu saldırganlara hadlerini bildirerek ve egemenlik ile saltanatını, ayaklanarak kendi eline almış bulunuyor. Bu bir olup bittidir. Bahis konusu olan ulusa saltanatını, egemenliğini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız meselesi değildir. Mesele zaten olup bitmiş bir gerçeğin ifadesinden ibarettir. Bu

⁴⁰ Nutuk, a.g.e, s.11.

⁴¹ Ahmet Mumcu, a.g.e., s. 103.

⁴² Nutuk, a.g.e, s.468; Sadi Irmak, a.g.e, s.119; Ahmet Mumcu, a.g.e, s.104.

mutlaka olacaktır. Burada toplananlar meclis ve herkes meseleyi tabi görürse, fikrimce uygun olur. Aksi taktirde yine gerçek usulüne uygun biçimde ifade olunacaktır. Fakat ihtimal bazı kafalar kesilecektir.”

Atatürk'ün bu hararetli konuşması; başkalarının ileri sürdüğü gibi onun, diktatörlük anlayışının değil, milli egemenlik ilkesini toplum bünyesine yerleştirmede ne kadar kararlı olduğunun ifade edilmesinden başka bir şey değildi. Neticede bu kararlılık meyvelerini vermiş 1 Kasım 1922'de de saltanat kaldırılmıştır.⁴³ Saltanatın kaldırılması ile millet egemenliğinin tam anlamıyla gerçekleşmesini engelleyen bir kuruma son verilmiş⁴⁴ ve bu ilkenin geçici olmadığı tüm dünyaya duyurulmuştur.

Bununla beraber saltanatın kısa bir süre içerisinde ve Atatürk'ün kararlı politikası sonucu kaldırılması, gericiilerin ve eski düzen taraftarlarının sert tepkisine yol açmıştı. Böylece meclis içinde ve dışında Atatürk'ün kurduğu düzene açıkça cephe alınmıştı.⁴⁵

Bu durum, ileride yapılacak inkılapları yürütmek için güçlü bir siyasal kuruluşa ihtiyaç duyulduğunun açık bir belirtisiydi. Nitekim Atatürk bunun ilk adımını atmış, 6 Aralık 1922'de de Halk Fırkası adlı bir siyasal parti kurulabileceğini bildirmişti.

Öte yandan tarihi misyonunu tamamlayan ilk TBMM'nin de yenilenmesi gerekiyordu. Meclis 1 Nisan 1923'te yeni seçimlere gitme kararı aldı.⁴⁶ 8 Nisan'da da Atatürk kuracağı partinin çalışma ilkelerini açıkladı. Parti şu esasları kabul ediyordu⁴⁷ :

“Egemenlik ulusundur, TBMM'den başka hiçbir makam, ulusun işlerine karışamaz, Bütün kanunların yapılmasında, yönetimde ve her türlü yönetsel ayrıntılarda, genel eğitimde, ekonomide, ulusal egemenlik esasları içinde çalışılacaktır, Saltanatın kaldırılması hakkındaki karar değişmez ilkedir.”

Seçimler neticesinde Müdafaa-i Hukukçular büyük bir zafer kazandılar. Milletvekili seçilenlerin tamamı birkaç bağımsızın adayın dışında Müdafaa-i Hukuk

⁴³ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s. 104.

⁴⁴ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s.104.

⁴⁵ Özellikle Meclis içinde 2 Aralık 1922'de Erzurum Milletvekili Süleyman Necati, Mersin Milletvekili Selahattin Bey ve Samsun milletvekili Emin Beyler tarafından mebusların seçilmesine dair kanunun değiştirilmesi hakkında bir önerge verilmişti. Bu önerge o günkü Türkiye'nin sınırları dışında kalanların mebus seçilme haklarından mahrum edilmelerine dairdi. Bu konuda geniş bilgi için bkz., Nutuk, *a.g.e.*, s.489 vd.; Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, c.3, İstanbul, 1999, s.67 vd.

⁴⁶ Seçime gitme kararı alınmış olmasına rağmen Halk Fırkası henüz teşekkül etmemişti. Dolayısıyla yapılan seçimlere “*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*” adıyla girildi.

⁴⁷ Bu hususta geniş bilgi için bkz., Nutuk, *a.g.e.*, s.468.

Cemiyetinin adayı idi.⁴⁸ Daha sonra parti tüzüğü de belirlenince, 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası resmen kurulmuş oldu.⁴⁹

Öte yandan saltanatın kaldırılmasıyla beraber Cumhuriyet idaresi daha da belirginleşmişti. Zaten milli mücadelenin başından beri takip edilen yol bu yoldu.⁵⁰ Tek sorun birkaç ayrıntıyı birleştirip Cumhuriyet idaresi altında formüleştirmekti.⁵¹ Nitekim 29 Ekim 1923 günü doğan çocuğa “*Yaşasın Cumhuriyet*” sesleri ve alkışları arasında “*Cumhuriyet*” adı verildi.

Cumhuriyetin ilanıyla tek kişinin hakim olduğu bir yönetim biçiminden millet iradesinin hakim olduğu bir yönetim biçimine geçilmiş oldu. Cumhuriyet idaresi demek halkın iradesine dayanan “*Demokratik Cumhuriyettir.*” Demokratik cumhuriyetin temeli de çok partili siyasi hayattır. Zaten bu hayatın ilk adımını Atatürk bizzat kendisi atmıştır. Bundan sonra da cumhuriyetin gereği olan parlamenter rejimin Türkiye’de yerleşmesi için çaba sarfetmiştir.⁵²

Siyasal devrimin üçüncü ve son adımı Halifeliğin kaldırılması oldu. Halifeliğin kaldırılması Türkiye için bir zorunluluktur. Çünkü cumhuriyet ilan edilmişti. Cumhuriyet idaresinin olduğu yerde de halifeliğin yeri olamazdı. Zira Atatürk Nutuk’ta⁵³ “*hilafet makamına dört elle sarılmak mecburiyetinde kalan bir rejimin cumhuriyet rejimi olamayacağını*” belirtiyordu. Ayrıca halifelik kurumu devletin geleceği içinde bir tehlike oluşturuyordu. Atatürk gene Nutuk’ta devletin bekası için halifeliğin kaldırılmasının önemini şöyle belirtiyordu⁵⁴:

“*Halife ve tüm dünya bilsinler ki; bugüne kadar korunmuş olan halife ve halifeliğin gerçek bir varlığı yoktur. Halifenin Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığına bir tehlike oluşturmasına izin veremeyiz. Halifeliğin bizim için tarihi bir anıdan başka bir önemi yoktur.*” Bununla beraber Atatürk’ün kafasında tasarladığı toplumsal devrimlerin yapılabilmesi içinde halifeliğin kaldırılması gerekiyordu.

Öte yandan halifenin davranışları ve gericilerin rejimi yıkma etkinliklerinin yoğunlaşması üzerine 15 Şubat 1924’te Atatürk’ün ordu komutanlarını İzmir’de toplamasına sebep oldu. Atatürk’ün kararı kesindi, halifeliği kaldıracaktı. Neticede tüm hazırlıklar yapıldıktan sonra 3 Mart 1924’te çıkarılan bir kanunla halifelik

⁴⁸ Seçim sonuçları hakkında geniş bilgi için bkz., Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s.90 vd.

⁴⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s.90; Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s.107.

⁵⁰ Süleyman Hatipoğlu, *a.g.m.*, s.81.

⁵¹ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s.108.

⁵² Süleyman Hatipoğlu, *a.g.m.*, s.39.

⁵³ Nutuk, *a.g.e.*, s.561.

⁵⁴ Atatürk’ün İsmet Paşa’ya yazdığı 22.01.1923 tarihli şifre için bkz., Nutuk, *a.g.e.*, s.572; Stanford J. Show, Ezel Kural Show, *a.g.e.*, s.438.

kaldırıldı. Bununla beraber halife ve tarihten izi silinmiş Osmanlı hanedanının bütün mensuplarına Türkiye Cumhuriyeti ülkesi içinde oturma hakkı süresiz yasaklandı.⁵⁵

Ayrıca halifeliğin kaldırıldığı gün iki önemli kanun daha çıkarıldı. Birinci kanun Şeriye ve Evkaf Vekaletinin kaldırılmasına dair kanundu. Yerine daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu. İkinci kanun ise Tevhid-i Tedrisat kanunu idi. Bu kanunla Türkiye içindeki bilim ve öğretim kurumları milli eğitim bakanlığına bağlanarak eğitim – öğretimde birlik sağlanmıştır.

Halifeliğin kaldırılması ile beraber devlet düzeninin laikleşmesinin önündeki en büyük engel ortadan kalkması yapılacak inkılapların yolunu açmış ve cumhuriyet idaresini daha da sağlamlaştırmıştır.

Bundan sonra medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak şartı hayatidir diyen büyük kurtarıcı Atatürk milletimizin muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracak ileri bir zihniyetin yerleşmesi için çaba sarfetti ve bu yolda bir takım inkılaplar yaptı.⁵⁶

Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş :

Kurtuluş Savaşının kazanılması, Lozan Barışı, Cumhuriyetin İlanı, Halifeliğin Kaldırılması şeklinde birbirini takip eden ve memleketi çağdaş uygarlığa götüren inkılaplar, teokratik düzene tekrar işlerlik kazandırmak isteyenleri rahatsız ediyordu. Bu sıralarda da mecliste Cumhuriyet Halk Fırkasına karşı bir muhalefet hareketi başladı. Bu muhalefette birlikte kurtuluş savaşında Mustafa Kemal Paşanın yakın arkadaşları olan ve milli mücadelede büyük hizmetleri görülen Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir, Rauf Orbay ve Adnan Adıvar Beyler Cumhuriyet Halk Fırkasından ayrılarak yeni bir oluşumun içine girdiler. Cumhuriyet Halk Fırkasındaki bu ayrılıklar 17 Kasım 1924'te Ankara'da Terrakiperver Cumhuriyet Fırkasının yani yeni bir partinin doğmasına yol açtı.

Parti programında egemenliğin halkta bulunduğu, Cumhuriyet yönetimini yaşatmak ve geliştirmek politikasının izleneceğini belirtiyordu. Ayrıca, parti programında dine saygılı olunacağını altı çiziliyordu.⁵⁷

---

⁵⁵ Halifeliğin Kaldırılması ve Osmanlı hanedanının Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışına çıkarılmasına dair 3 Mart 1924 tarihli yasa için bkz., Sadi İrmak, *a.g.e.*, s.220.

⁵⁶ Süleyman Hatipoğlu, *a.g.m.*, s.81.

⁵⁷ Nevin Genç, "Terrakiperver Cumhuriyet Fırkası, Takrir-i Sükun Dönemi", *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, ½, Ankara, 1989, s.32.

Parti programında belirtilen “*dini inançlara saygılıyız*” ibaresi doğu bölgelerimizde büyük istirmarlara yol açtı.⁵⁸ Bu durum cumhuriyete ve yeniliklere karşı olanları cesaretlendirmiş ve bir süre sonra da bunların partide toplanmalarına yol açmıştır. Hatta bazı çevreler tarafından parti, inkılap hareketlerini önleyebilmek için son bir umuttu.

Görüldüğü gibi parti, Atatürk’ün karşısında olanların siyasal bir aracı idi.⁵⁹ Zira Atatürk bu parti ile ilgili Nutuk’ta şunları belirtiyordu⁶⁰ :

“Cumhuriyet kelimesini ağızlarına almaktan bile çekinenlerin Cumhuriyeti doğduğu gün boğmak isteyenlerin kurdukları partiye Cumhuriyet hatta “Terrakiperver Cumhuriyet Fırkası”⁶¹ vermiş olmaları nasıl ciddiye alınabilir.

“Parti dini düşünce ve inançlara saygılıdır” ilkesini bayrak olarak eline alan kimselerden iyi niyet beklenebilir miydi? Cumhuriyetçi ve yenilikçi olduklarını zannettirmek isteyenlerin yine bu bayrakla ortaya atılmaları, dini bağnazlığı coşturarak milleti, cumhuriyete, ilerlemeye ve yenileşmeye kışkırtmak değil miydi? Yeni parti dini düşünce ve inançlara saygı perdesi altında “biz hilafeti yeniden isteriz, biz yeni kanunlar istemeyiz, bize mecelle yeterlidir, medreseler, tekkeler, cahil softalar, şeyhler, müritler biz sizi koruyacağız, bizimle birlikte olunuz! Çünkü Mustafa Kemal’in partisi hilafeti kaldırdı. İslamiyet’e zarar veriyor; sizi gavur yapacak, size şapka giydirecektir” diye bağırıyor muydu? Yeni partinin kullandığı bu slogan bu gerici haykırışlarla dolu değil miydi?

Evet Terrakiperver Cumhuriyet Fırkası, programı en hain kafaların eseridir. Bu parti memlekette suikastçıların, gericilerin sığınağı ve ümitlerinin dayanağı oldu. Dış düşmanların ümitlerinin dayanağı oldu. Dış düşmanların yeni Türk devletini körpe Türkiye Cumhuriyetini yıkmayı hedef alan planların kolaylıkla uygulanmasına yol açtı.”

Öte yandan 13 Şubat 1925’te de doğuda büyük bir isyan patlak vermişti. Şeyh Sait İsyanı olarak tarihe geçen bu isyan Terrakiperver Cumhuriyet Fırkasının “*dini inançlara saygılıyız*” ilkesinden cesaret alarak ve ayrıca Musul meselesi yüzünden de ilişkilerimizin bozuk olduğu İngilizlerin kışkırtmaları sonucunda ortaya çıkmış bir isyandır.⁶² Cumhuriyeti yıkmaya yönelik bu isyan hükümetin aldığı tedbirlerle kısa

⁵⁸ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s.123.

⁵⁹ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s.119.

⁶⁰ Nutuk, *a.g.e.*, s.610 vd.

⁶¹ İlerici Cumhuriyet Fırkası.

⁶² Bu isyan hakkında geniş bilgi için bkz., Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s.202 vd.

sürede bastırıldı. 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükun (Huzuru Sağlama) Kanunu çıkarıldı. İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Bu ayaklanmanın bastırılmasından sonra da 3 Haziran 1925'te Terrakiper Cumhuriyet Fırkası kapatıldı.

Öte yandan şunu belirtmek gerekir ki; ayaklanmaları bastırmak için çıkarılan bu kanunları bir dikta yönetiminin belirtisi olarak değil, memleket içinde huzur ve güvenliği sağlamak yönünde alınan tedbirler olarak değerlendirmek gerekir. Zira memleketi çağdaş uygarlık seviyesine çıkaracak inkılaplar bu kanunların çerçevesinde yapıldı.

Terrakiper Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra Cumhuriyet Halk Fırkası memleket genelinde bir muhalefette karşılaşmadan memleketi yönetmeye devam etti. Ancak 1929 yılında tüm dünya genelinde başlayan ekonomik bunalım, ülkemizi de etkilemişti. Bu durum halkın huzurunun bozulmasına ve eleştirilerin dozunun artmasına yol açmıştır. Hatta Mustafa Kemal Paşayı destekleyenler bile memleketin kötü yönetildiğinden bahsetmeye ve bu gidişatın ancak liberal bir siyaset takip edilerek aşılabileceğini ifade etmeye başlamışlardı.⁶³

Öte yandan 1930 yılına gelindiğinde de belli başlı devrimlerden büyük bir bölümü tamamlanmıştı. Dolayısıyla cumhuriyet idaresinin gereği olan çok partili siyasi hayata geçilmesi konusunda Atatürk'ün bir arayış içine girdiği görülmektedir. Zira o tek parti yönetiminin sakıncalarını çok iyi biliyordu. Atatürk çok partili siyasi hayata geçişin önemini Hakimiyet-i Milliye gazetesinde şöyle açıklıyordu⁶⁴:

“Hakimiyet-i Milliye esasına müstenid ve bilhassa cumhuriyeti idareye malik bulunan memleketlerde siyasi fırkaların mevcudiyeti tabiidir. Türkiye Cumhuriyetinde de yek diğerini mürakip fırkalar tekevvün edeceğine şüphe yoktur. Bu tabii olan vaziyet karşısında gazi paşanın da vaziyeti tabii olmaktan başka bir şey olmayacaktır.”

Bununla beraber özgürlük ve demokrasi aşığı olan Atatürk arzusu olan çok partili siyasi hayata geçiş için ilk adımı atar ve Ali Fethi Beyi yeni bir parti kurmakla görevlendirir.⁶⁵ Mustafa Kemal Ali Fethi Beye yeni bir parti kurmasını istediği zaman

---

⁶³ Aydın Bozkurt, “Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Denemeleri ve Kurulan İlk Siyasi Partiler”, *Atatürk ve Milli Egemenlik Paneli, Bildiriler*, Antakya, 1994, s. 49.

⁶⁴ *Söylev ve Demeçler*, c.3, s.109.

⁶⁵ Nevin Genç, “Çok Partili Siyasi Hayata Geçme Denemesi ve Bazı Siyasi Olaylar”, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, 1/2, Ankara, 1989, s.71.

ona “mecliste bir muhalefet yok ki, ben memleketin durumunu anlayayım. Sen bu görevi yapacaksın” demiştir.⁶⁶

Böylece Ali Fethi Bey (Okyar) Atatürk’ün isteği doğrultusunda 12 Ağustos 1930’da Serbest Cumhuriyet Fırkasını resmen kurar.⁶⁷ Burada dikkat edeceğimiz husus, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşu ile Terrakiperver Cumhuriyet Fırkası arasında hiçbir benzerlik olmadığının farkına varılmasıdır. Çünkü Serbest Fırka bizzat Atatürk’ün destek ve direnmesi hatta güdümlenmesi ile kurulmuş bir partidir.⁶⁸ Hatta Mustafa Kemal partiye olan desteğini göstermek için de kız kardeşi Makbule hanımı ve en yakın çalışma arkadaşını Serbest Fırkaya sokmuştu.⁶⁹

Öte yandan parti batılı anlamda demokrasi ve liberalizmin savunucusu olarak kuruldu. Serbest Cumhuriyet Fırkası Cumhuriyet Halk Fırkasının devletçi politikasına karşı serbest girişimin yanındaydı.⁷⁰ Ancak partinin esas siyaseti Halk partisine karşı koymak, ekonomi alanındaki başarısızlığını tenkid etmektir.⁷¹ Bu durum partinin etrafında çok sayıda muhalif grubun toplanmasına sebep oldu. Özellikle Atatürk devrimlerinin karşısında olan güçler, her platformda Serbest Fırkayı desteklemeye başladılar. Parti yavaş yavaş gericilerin eline geçmeye başlıyordu. Zira parti daha ilk teşkilatını İzmir’de kurarken burada büyük bir taraftar kitlesi bulmuş fakat bu kitlenin aşırı gösterileri Atatürk’ün şahsına ve devrimlerine karşı düşündürücü bir durum ortaya koymuştur. Atatürk, devrimlerinin hayatiyetinin temini bakımından bir muhalefet partisi teşkili zamanının henüz erken olduğuna karar vererek partinin, kurucuları tarafından feshini sağlamıştır.⁷²

Atatürk’ün başlatmış olduğu bu deneme, inkılapların yeteri kadar kökleşmediğini ve Türk milletinin modern idarenin işleyişine henüz hazırlıklı bulunmadığını göstermiştir.⁷³ Bununla beraber Serbest Fırka denemesi başka bir gerçeği de ortaya çıkarmıştır. Ne kadar büyük olursa olsun, siyasi bir reform ancak ekonomik ve toplumsal açıdan tamamlandığı zaman ayakta durabilirdi.⁷⁴ Serbest

---

⁶⁶ Nevin Genç, *a.g.m.*, s.71.

⁶⁷ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul, 1967; Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s.365; Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s.136; Emre Kongar, *a.g.e.*, s.141.

⁶⁸ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s.122; Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s.141.

⁶⁹ Emre Kongar, *a.g.e.*, s.141.

⁷⁰ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.62; Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s.370; Nevin Genç, *a.g.m.*, s.72; Jorge Blanco Villalta, *Atatürk*, Çev. Fatih Özsu, Ankara, 1982.

⁷¹ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.62.

⁷² Sadi Irmak, *a.g.e.* s.122.

⁷³ Süleyman Hatipoğlu, *a.g.m.*, s.82.

⁷⁴ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.65.

Fırka denemesinin başarısızlığa uğramasıyla beraber Türkiye’de 1945 yılına kadar başka bir siyasal parti kurulmayacaktır.

Atatürk İnkıpları :

Türk devriminin temel özelliği, milli egemenliği, demokrasiyi, akılcılığı ve laikliği memlekette yerleştirmek ve devletin bütün kurumlarını bu görüşle yoğurmak idi. Bu ileri hareketin mimarı olan Atatürk’ün yaptığı inkıplarda her bu ruh hakimdi. Bu bağlamda yapılan inkıplar şunlar idi:

Saltanat ve halifeliğin kaldırılmasından sonra 1925 yılında tekke ve zaviyeler kapatıldı. Resmi devlet işlerinin ve resmi olmayan sosyal yaşayışın milletlerarası standartlara uydurulması için gene 1925 yılında Hicri ve Rumi takvimler kaldırılarak milletlerarası takvim kabul edildi. 25 Kasım 1925’te de Fes yerine şapka giyilmesi kararlaştırıldı. 17 Şubat 1926’da İsviçre medeni kanunu alınarak şeriate dayanan mecellenin yerini aldı. Bu kanun kadın ve erkeğin her bakımdan eşitliğin ilkesini kabul ediyordu.⁷⁵ Böylece batı aile münasebetleri ve kadının aile ve toplumdaki yeri batı esaslarına göre düzenlendi.⁷⁶ Aynı yılda ceza ve ticaret kanunları kabul edildi.

Öte yandan Atatürk Türkiye Cumhuriyeti Devletinin geleceği açısından eğitimin önemini biliyor ve her fırsatta bunu dile getiriyordu. Bu nedenle o eğitim sistemini modern esaslara göre düzenlemek istiyordu. Zaten 3 Mart 1924’te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte bunun ilk adımı atılmış ve eğitimde birlik sağlanmıştır. 2 Mart 1926’da “*Maaarif Teşkilatı Hakkında Kanun*” kabul edilerek öğretimin birleştirilmesi ilkesi ışığı altında eğitim işleri düzenlendi. Devletin izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağı belirtildi.⁷⁷

Bundan sonrada 3 Kasım 1928’de Arap alfabesi kaldırılarak Latin alfabesi kabul edildi. Yeni Türk harflerinin kabul edilmesi Atatürk devrimlerinin en önemli bölümlerin birini oluşturdu. Zira Türkçe’nin zenginleştirilmesi, okuma yazma kolaylığının sağlanması ve basılan kitap sayısının artması hep bu devrimin nimetlerindendir.⁷⁸ Bu olumlu şartlara rağmen yeni Türk harflerinin kabul edilmesi beraberinde birçok haksız eleştiriyi de getirdi. Ancak şurası bir gerçektir ki; bugün Türk çocuğu ilkokulun daha ilk sınıfında kusursuzca Türkçe okuyup yazmayı öğrenebilmektedir. Bunun sağladığı avantaj bu haksız eleştirileri etkisiz kılmaktadır.

---

⁷⁵ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s.223.

⁷⁶ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.52.

⁷⁷ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s.144.

⁷⁸ Mumcu, *a.g.e.*, s.146.

Bundan sonra da 11 Ekim 1928'de Millet Mektepleri açılarak büyük bir eğitim seferberliği başlatıldı.

Öte yandan aynı yıl Anayasanın 2. maddesi olan “*Türkiye Cumhuriyeti'nin dini İslam'dır*” ibaresi TBMM tarafından kaldırılarak laikleşme yolunda önemli bir adım atıldı.⁷⁹ 5 Şubat 1937'de de Anayasanın 1. maddesine Türk devletinin laik olduğu maddesi eklenerek bu tarihsel gelişimin son evresi kapandı.

Bununla beraber milli bir devlet kurma yolundaki gayretler devam ediyordu. Bu gayretlerin önemli bir aşaması tarih alanında yapılan çalışmalar idi. Türk tarihinin tam anlamıyla incelenebilmesi için 12 Nisan 1931'de Türk Tarih Kurumu kuruldu.⁸⁰ Bu kurumun katkılarıyla ulusal kimliğin güçlenmesine yardımcı olundu.

Ulus bilincini yerleştirme aşamasında dil alanında da ciddi atılımlar gerçekleştirildi. Eğitim seferberliği ile beraber Arapça ve Farsça dersler kaldırılarak dilin sadeleştirilmesi çalışmalarına hız verildi. Bu amaçla Türk dilini inceleyip araştırmak ve yabancı etkilerden arındırmak için 1932 yılında Türk Dil Kurumu kuruldu.⁸¹ Kurumun yapmış olduğu çalışmalar ulusal bütünlüğü sağlamada etkin rol oynadı. Bu arada kadınlara 1930 yılında belediye seçimlerine, 1934'te de milletvekili seçimlerine katılma hakkı tanındı.

Öte yandan 1935'te geçirilen Soyadı Kanunu ile Arapça aile adları Türkçe soyadları ile değiştirildi ve BMM Mustafa Kemal'e Atatürk soyadını verdi.⁸² Aynı sene hafta tatili Cuma gününden Pazar gününe çevrildi.

Bununla beraber, ekonomi alanında da ciddi atılımlar yapıldı. Ekonomi alanında yapılan reformları diğer reformlardan ayrı olarak ele alışımızın sebebi siyasal, kültürel ve toplumsal alanalarda yapılan inkılapların ekonomik reformlarla tamamlandığı zaman ayakta durabileceği gerçeğidir. Zira siyasi zaferler ekonomik zaferlerle taçlandırıldığı zaman ayakta durabilirdi. Bu konuda Atatürk'ün şu sözleri bu gerçeği açıkça ifade ediyordu⁸³ :

“Kılıç ile toprak kazananlar, sabanla toprak kazananlar karşısında yenilmeye ve bunun sonucu olarak çekilip gitmeye mecburdurlar. Kılıç kullanan kol yorulur, sonunda kılıcını kınına koyar ve belki kılıç o kında küflenmeye, paslanmaya mahkum olur. Lakin saban kullanan gün geçtikçe daha çok toprağa malik ve sahip olur. : Milli

⁷⁹ Emre Kongar, *a.g.e.*, s.119.

⁸⁰ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s. 148.

⁸¹ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s. 148.

⁸² Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s. 444.

⁸³ Jorge Blanco Villalta, *Atatürk*, Çev. Fatih Özsu, Ankara, 1982.

Egemenlik ekonomik egemenliğe dayanmalıdır.” Bu bağlamda düşünürsek sanayileşmeyen bir ülke ne kadar uğraşırsa uğraşsın gelişmiş ülkelerin etkisi altında bulunacaktır.⁸⁴

Buna istinaden de Atatürk güçlü ve milli kaynaklara yönelik bir ekonomiyi ülkenin bağımsızlığı açısından zorunlu görüyordu. Bu suretle 17 Şubat 1923'te yeni Türk devletinin iktisat politikasını tespit etmek üzere İzmir'de İktisat Kongresi toplandı. Bu kongrede devletçi ekonomik politikası liberal ekonomi kaynaştırılarak karma ekonomi sistemi benimsendi. Bu ekonomik sistemin ana amacı, memleketi yabancı sermayeye muhtaç olmaktan kurtarmak, yerli özel sanayii devlet eliyle destekleyip geliştirmek ve böylece milli ekonomiyi kuvvetlendirmektir.⁸⁵

Bu itibarla İzmir iktisat kongresinde alınan kararlar doğrultusunda girişimler yapıldı. Yeni kurulacak sanayi işletmelerinin kredi sorunlarına yardımcı olmak üzere 26 Ağustos 1924'te Türkiye İş Bankası kuruldu. 17 Şubat 1925'te çiftçinin sırtında yük olan Aşar vergisi kaldırıldı. Bununla beraber ziraatta makineleşmeye büyük önem verildi. Yurt dışına ziraat alanında ihtisas yapmak üzere elaman gönderildi ve yeni Ziraat Okulları açıldı.

Öte yandan 19 Nisan 1926'da kabul edilen Kabotaj kanunuyla Türk karasularında gemi işletme hakkı Türklere verildi. Böylece deniz ticaretini engelleyen bu imtiyaz kaldırılmış oldu. Bununla beraber 28 Mayıs 1926'da Teşvik-i Sanayi kanunu kabul edildi. 1933'te ilk beş yıllık kalkınma planı hazırlandı. 1936'da maden kaynaklarını araştırmak üzere Maden Tetkik Arama Enstitüsü ile Etibank kuruldu.

Atatürk İlkeleri :

1937 yılında Anayasada yer alan Atatürk ilkelerinin tümü herşeyden önce ülke halkının sorunlarına gerçekçi çözümler getirebilmek, çağdaşlaşma yönünde köklü değişiklikler yapma amacını taşıyordu. Temel olarak da bilimsel düşünceyi, akılcılığı, ulusal egemenliği, tam bağımsızlığı ve özgürlüğü esas almıştır. Atatürkçülüğün en büyük ereği çoğulcu ve demokratik bir toplumsal yapıya dayanan çağdaş bir toplum yaratmaktır. Şimdi bu ilkeleri bu çerçevede açıklamaya çalışalım.

Cumhuriyetçilik :

Cumhuriyetçilik devletin yönetim biçimi olarak cumhuriyeti kabul etmek ve onun gereklerini yerine getirmek, onu korumak ve yüceltmektir. Bu ilkenin dayandığı

---

⁸⁴ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s.153.

⁸⁵ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.79.

esasların temelini, egemenliğin hiçbir koşul tanımadan millete verilmesi ülke yönetiminde milletin söz sahibi olması oluşturur.

Görüldüğü üzere cumhuriyetçilik ilkesi ile milli egemenlik ilkesi arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağ dikkate alındığında Anadolu'da milli egemenliğe dayanan ve millet iradesinden kaynaklanan bir rejimin kurulduğu anda onun aslında cumhuriyet rejimi olduğunu kabul etmek gerekir.⁸⁶ Zira 23 Nisan 1920'de TBMM'nin kurulmasıyla hakimiyet ulusa geçmiş, 29 Ekim 1923'te de cumhuriyetin ilanı ile da rejimin adı konmuştur. Böylece devlet yönetiminde kişisel uygulamalara son verilmiş, yönetim yetkisi halkın eline geçmiştir.

Öte yandan ilk TBMM görüşmelerinde milletvekili Abdurrahman Şeref Beyin şu konuşması milli egemenlik ile cumhuriyet arasındaki ilişkiyi çok güzel bir şekilde açıklıyordu.⁸⁷

“Eşkali hükümetin tadadına lüzum yoktur. Hakimiyet bilakaydüşşart milletindir dedikten sonra kime sorarsanız sorun, bu cumhuriyettir, doğan çocuğun adıdır.”

Cumhuriyet yönetiminde millet yöneticilerini ve devlet başkanını belirli bir süre için seçer. Bu süre içinde yönetimi beğenmez ise yöneticilerini, cumhuriyetin temelini oluşturan seçme hakkı ve siyasi partiler yoluyla yeniden seçme ve değiştirme hakkına sahiptir. Görüldüğü üzere cumhuriyet milli egemenliğin korunup gözetilmesinin en etkin kefilidir⁸⁸ ve Türk milletinin tabiatına uyan en iyi idaredir.⁸⁹

Bununla beraber şunu belirtmek isterim ki; devletin adının cumhuriyet olması o devletin demokrasi esasına dayandığını göstermez. Zira bugün adı cumhuriyet olup da gerçekte egemenliğin millette olmadığı devletler çoktur. Oysa ki; Atatürk'ün cumhuriyetçilik anlayışı, sadece hükümdarlığın reddi anlamındaki cumhuriyetçilik değil, fakat demokratik cumhuriyettir.⁹⁰ Atatürk *“Demokrasi prensibinin tam ve en belirgin şeklinin cumhuriyet olduğunu”*⁹¹ özellikle vurguluyordu.

Öte yandan Atatürk cumhuriyeti ahlak faziletlerine dayanan bir yönetim olarak nitelemiş ve bu yönetimin faziletli ve namuslu insanlar yetiştirdiğini belirtmiştir.⁹² Bununla beraber bu ilkedan taviz verilmemesi gerektiğini de vurgulamıştır. Çünkü Türkiye'nin gelişmesini ve güçlenmesini istemeyenler cumhuriyetimize karşı büyük bit

⁸⁶ Ergun Özbudun, “Atatürk ve Devlet Hayatı”, *Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi, Atatürkçülük*, Ankara, 1997, s. 45.

⁸⁷ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s.45.

⁸⁸ Afet İnan, *Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları*, Ankara, 2000, s. 44.

⁸⁹ *Söylev ve Demeçler*, c.3, s. 106

⁹⁰ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s.45; Süleyman Hatipoğlu, *a.g.m.*, s. 83.

⁹¹ Afet İnan, *a.g.e.*, s. 40.

⁹² Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s. 46.

tehdit oluşturmakta ve özellikle iç ve dış tehdit unsurları ile doğrudan doğruya cumhuriyeti hedef almaktadırlar. Bu bağlamda Atatürk “*Ey yükselen yeni nesil! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yüceltecek ve devam ettirecek sizsiniz*” diyerek bu konuda gençlere büyük görevler düştüğünü vurgulamıştır.

Milliyetçilik :

Milliyetçilik ilkesi özellikle Türk milliyetçiliği ilkesi kurtuluş mücadelesi açısından önemli bir ilke olmuştur. Bu ilke Misak-ı Milli sınırları içerisinde Osmanlı İmparatorluğu’nda görülen dağınıklık yerine, milli birlik ve beraberliğin doğuşuna ve böylece yeni Türk devletinin kuruluşuna imkan tanımıştır. Zira Atatürk “*millet yek vücut olup hakimiyet esasını, Türklük duygusunu hedef ittihaz etmiştir*”⁹³ diyerek bu kurtuluş mücadelesinin yolunu ve yöntemini belirtiyordu.

Görüldüğü üzere Atatürk her şart altında güç kaynağı olarak hep milleti görmüştür. Kurtuluş savaşında da buna sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. O gücünü milletten alarak engelleri birer birer aştıktan sonra bu mücadeleden başarıyla çıkabilmiştir.

Öte yandan şunu belirtmek isterim ki; Atatürk’ün milliyetçilik anlayışı onun karşısında olanların ileri sürdüğü şekilde bir diktatörlük anlayışının değil, fakat Turan Feyzioğlu’nun ileri sürdüğü gibi akılcı, çağdaş, medeni, ileriye dönük, demokratik, toparlayıcı, birleştirici, yüceltici, insani ve barışçı esaslara dayanır.⁹⁴ Şimdi Atatürk’ün milliyetçilik anlayışının dayandığı esasları açıklamaya çalışalım.

Atatürk’ün Milliyetçilik anlayışı birlik ve beraberliğe önem verir. Zira Atatürk milli mücadelenin en çetin günlerinde bile hep Türk milletine ve onun birlik ve beraberliğine güvenmiştir. Milli birlik ve beraberlik milleti oluşturan bireylerin kederde, kıvançta, dilde, kültürde ortak bir bilince varması ve beraber hareket etmesidir. Atatürk’ün “*bir milletin başarısı mutlaka, bütün milli güçlerin bir istikamette oluşması ile mümkündür. Bu nedenle bilelim ki, elde ettiğimiz başarı, milletin güç birliği etmesinden ileri gelmiştir. Eğer aynı başarı ve zaferleri gelecekte de tekrarlamak istiyorsak aynı esasa dayanmamız gerektiği*”⁹⁵ sözü onun birlik ve beraberliğe ne kadar önem verdiğinin ifadesiydi.

Atatürkçü Türk Milliyetçiliği ırkçılığı reddeden bir milliyetçiliktir. Atatürk’ün benimsediği Türk milliyetçiliği Nasyonel Sosyalizmin ileri sürdüğü ırkçı yaklaşımları

⁹³Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, c.IV, Haz.Nimet Arsan, Ankara, 1991, s.25.

⁹⁴ Turan Feyzioğlu, a.g.e., s.44

⁹⁵ Söylev ve Demeçler, c.2, s. 81.

reddeder. Atatürk'ün şu sözü bu gerçeği ifade etmektedir⁹⁶ : *Bugün içimizde bulunan Hıristiyan, Musevi vatandaşlar mukadderat ve talihlerini Türk milliyetine vicdani arzularıyla bağladıktan sonra kendilerine yan gözle yabancı nazarıyla bakılmak medeni Türk milletinin ahlakından beklenemez.*

Öte yandan şunu da belirtmek gerekir ki; Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı Faşist ve Nasyonel Sosyalist milliyetçilikte olduğu gibi komşularından toprak talebinde bulunan saldırgan ve yayılmacı bir milliyetçilik anlayışı da değildir. Zira Atatürk 3 kıtaya hükmeden bir imparatorluğun topraklarında gözü olmadığını ulusal sınırlarımızın çizildiği Misak-ı Milli belgesiyle ortaya koymuştur.

Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Laiklik ilkesi ile bağlantılıdır ve her türlü mezhep ayrımcılığını reddeder. Bu anlayış milli toplumu sadece ırk çizgileriyle değil, din ve mezhep çizgileriyle de bölmeyi reddeder. Nitekim Atatürk Medeni Bilgiler kitabının Millet bölümünde “*Türk Devleti Laiktir, her reşit kendi dinini seçmekte özgürdür*”⁹⁷ demek suretiyle Laiklik ilkesini vurgulamıştır. Bu konu hakkında Laiklik ilkesi açıklanırken bilgi verilecektir.

Atatürk'ün Milliyetçilik anlayışı sınıf kavgasını reddeder, milli dayanışma ve sosyal adaletten yanadır. Atatürk'ün Milliyetçilik anlayışında milli bilincin uyandırılması, milli birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi esası vardır ki, bu ancak sınıf kavgasının önlenmesiyle mümkündür. Zira Atatürk sınıf çatışması yok, sosyal adalet var diyordu. Atatürk'ün Milliyetçilik anlayışı sınıf esası güden Marksizm'den ayrıdır. Bu konuyla ilgili Halkçılık ilkesi açıklanırken geniş bilgi verilecektir.

Atatürkçü Milliyetçilik anlayışı saldırgan değil, barışçıdır. Bu anlayış milli ve insani değerleri kaynaştırır. Atatürk'ün şu sözü onun milliyetçilik anlayışını belirler⁹⁸ : “*Gerçi bize milliyetçi derler, fakat biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği eden bütün milletleri sayar ve gözetiriz. Onların bütün milliyetlerinin gereklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz herhalde bencil ve kibirli milliyetçilik değildir*”

Öte yandan şunu söylemek gerekir ki; Misak-ı Milli sınırları içinde bulunan Hatay'ı Fransızlardan almak için gösterdiği azim ve ısrar, Lozan'da Musul'u kurtarmak için İngiltere ile herşeyi göze almada gösterdiği sabır onun barışçı milliyetçilik anlayışının belirtileridir.⁹⁹

⁹⁶ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s. 50.

⁹⁷ Afet İnan, *a.g.e.*, s. 28.

⁹⁸ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s. 28.

⁹⁹ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s. 28.

1982 anayasamızda temel değer olarak ifadesini bulan milliyetçilik anlayışı, Atatürk'ün çağdaş, bilimsel, medeniyetçi, insancıl, barışçı, birleştirici ve bütünleştirici,; duygu ve düşünce birliğine, ortak kültüre ve birlikte yaşama iradesine dayanan bir milliyetçilik anlayışıdır. Bu anlayış toplumumuzu din, mezhep, ırk ve sınıf kavgalarından koruyacak, milli birlik ve beraberliğimizi sağlamlaştıracak, Türk milletinin medeniyet yolunda barış içinde ilerlemesini ve gelişmesini sağlayacak olan tek yoldur.¹⁰⁰

Halkçılık :

Halkçılık ilkesi Atatürkçü düşünce sisteminin en temel ögesini oluşturur. Bu ilke milli mücadelenin başından beri yeni rejimin temel yönlendiricisi olmuştur. Zira Atatürk her fırsatta halkçılık ilkesini dile getirmiştir.

“Bizim nokta-i nazarımız halkçılıktır. Kuvvetin ve kudretin, hakimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir. Halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki, bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir prensibidir. Yani yeni Türk Devleti bir halk devletidir, halkın devletidir”¹⁰¹ demektedir.

Atatürk'ün halkçılık anlayışında 3 unsur karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, siyasal demokrasi açısından halkçılık, ikincisi, sınıf mücadelesinin reddi açısından halkçılık, üçüncüsü de, sosyal devlet anlayışı olarak halkçılık ilkesidir. Şimdi bu unsurları açıklamaya çalışalım.

Atatürk halkçılık siyasetini demokrasi ile eş anlamlı olarak kullanmış ve hükümetin yönetici sınıfın değil, halkın hükümeti olduğunu ifade etmiştir.¹⁰² Böyle bir anlayış da milli egemenlik ilkesinin zorunlu bir sonucudur. Zira Atatürk *“İrade ve hakimiyet, milletin tümüne aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi milli egemenlik şekline dönüşmüştür. Demokrasi esasına dayanan hükümetlerde egemenlik halka, halkın çoğunluğuna aittir”¹⁰³* demek suretiyle bu sonucu doğruluyordu.

Atatürkçü halkçılık anlayışında ikinci unsur sınıf mücadelesinin reddidir. Bu ilke toplumdaki sınıf ayrımını yok etmeyi amaçlayan önemli bir ilke idi. Halk Fırkasının programında Halkçılık ilkesi şöyle belirtiliyordu¹⁰⁴:

“Kanunlar önünde mutlak eşitliği kabul eden, hiçbir ferde, aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımayan yurttaşları halktan ve halkçı olarak kabul ederiz”

¹⁰⁰ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s. 55.

¹⁰¹ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s.54.

¹⁰² Stanford J. Show, Ezel Kural Show, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.2, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, 1983, s. 449.

¹⁰³ Afet İnan, *a.g.e.*, s. 40.

¹⁰⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, c.3, s. 426.

1934 yılı kongresinde de CHP Umumi Katibi Recep Peker şu konuşmayı yapar¹⁰⁵:

“Halkçılık bir klişeden ibaret değildir. Halkçılık çok ehemmiyet verdiğimiz bir noktadır. Türkiye’de sınıf yoktur, sınıf kavgası yoktur, imtiyaz yoktur. Mıntıka taassubu, derebeylik, ağalık, aile, cemaat imtiyazı fikirleri yoktur.”

Öte yandan şunu belirtmek gerekir ki, Atatürk’ün halkçılık anlayışı sınıf esasını temel alan Komünizmle bir ilgisi yoktur. Atatürk’ün Sivas Kongresi sıralarında Komünizmle ilgili olarak söylediği şu sözler yorumu gerektirmeyecek şekilde açıktır¹⁰⁶:

“Bolşevizm doktrini için yurdumuzda bir zemin mevcut değildir. Çünkü gerek dinimiz, gerek adetlerimiz, gerekse sosyal teşkilatımız onun bize mal edilmesine tamamıyla elverişsizdir. Türkiye’de ne büyük kapitalistler var ne de milyonlarca sanatkar ve işçi. Diğer taraftan dini prensiplerimiz bizi Bolşevizm’in kabulüne mecbur bırakacak şekilde değildir. Türk milleti eğer icap ederse onunla mücadeleye hazırdır.”

Atatürk’ün halkçılık anlayışının üçüncü unsuru sosyal devlet anlayışıdır. Halkçılığın sosyal yönüne ilişkin TBMM’nin kabul ettiği halkçılık beyannamesinde, *“TBMM halkın öteden beri maruz bulunduğu sefalet sebeplerini, yeni vasıtalar ve teşkilat ile kaldırarak yerine refah ve saadet ikame etmeyi başlıca hedef sayar. Bundan dolayı toprak, adalet, maliye, iktisat, evkaf ve özellikle eğitim ve sağlık işlerinde ve diğer meselelerde sosyal kardeşliği ve yardımlaşmayı hakim kılarak halkın ihtiyaçlarına göre yenilikleri ve kuruluşları meydana getirmeye çalışacaktır. Bunun içinde siyasi ve içtimai ilkelerini milletin ruhundan almak ve uygulamada milletin uygulamalarını ve geleneklerini gözetmek fikrindedir”*¹⁰⁷ denilmiştir.

Bu bağlamda denilebilir ki, halkçılık anlayışı toplumun ekonomik bakımından güçsüz kesimlerinin, özellikle köylülerin refah düzeyini yükseltmeye büyük önem vermekte ve toplumun gelişmesinin çeşitli sosyal gruplar arasında işbölümü ve dayanışma ile sağlanabileceğini belirtmektedir. Ayrıca bu anlayış devletçilik ilkesi ile bütünleştirilerek zengin etme ve haksız kazançlar sağlamaya yol açacak bir ortamın önünün kesilmesi amaçlanmıştır. Yani Sadi Irmak’ın değişiyile “Mutlu azınlığa refah” yerine “herkese refah, herkese mülk anlayışı” hakim kılınmaya çalışılmıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s. 427.

¹⁰⁶ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s. 66.

¹⁰⁷ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s. 66.

¹⁰⁸ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s. 26.

Öte yandan şunu belirtmek gerekir ki; Atatürk hiçbir zaman sınıf olgusunu inkar etmemiştir. O sadece sınıf mücadelesinin yararsız ve gereksiz olduğu kanaatindedir. Hatta o bu sınıf mücadelesinin önlenmesinde devlete büyük görevler düştüğünü belirtmektedir.¹⁰⁹ Sınıf mücadelesinin önlenmesi, devletin sosyal adalet ve sosyal güvenliği gerçekleştirmesine, adaletli bir gelir dağılımına yani sosyal devlet anlayışının gereklerini yerine getirmesine bağlıdır.¹¹⁰

Devletçilik :

Devletçilik ilkesi, ekonomik kalkınmada izlenecek yol ve yöntemin ne olduğunu gösterir. Ana amacı da Türk toplumunun refah düzeyini yükseltmek ve güçlü bir ekonomiye sahip olmasını sağlamaktır.

Devletçilik ilkesinin Atatürkçü düşüncede yeri büyüktür. Zira Atatürk gerçek kurtuluşun ancak güçlü bir ekonomi ile sağlanabileceğini iyi biliyordu. Bu bağlamda onun ekonomiye ilişkin sayısız görüşleri vardır. Bunlardan birkaçını sıralayacak olursak; *“Yeni Türkiye Devleti temellerini süngü ile değil, ekonomi ile kuracaktır. Yeni Türkiye Devleti cihangir bir devlet olmayacaktır. Fakat yeni Türk Devleti ekonomi devleti olacaktır.”*¹¹¹ *“Hayat demek ekonomi demektir. Yaşamak için, kuvvetli bir devlet yapmak için ekonomi esastır.”*¹¹² *“Ekonomik kalkınma Türkiye'nin hür müstakil, daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye idealinin belkemiğidir.”*¹¹³ *“Gerçekten Türk tarihi incelenirse, yükseliş ve çöküş nedenlerinin iktisat sorunlarından başka bir şey olmadığı derhal anlaşılır. Yeni Türkiye'mizi layık olduğu yüksek düzeye ulaştırabilmek için iktisadımıza birinci derecede önem vermeliyiz.”*¹¹⁴

Atatürk iktisadın önemini anlatan bu sözlerin çoğunu 17 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresinde söylemiştir. Dikkat edilirse, bu tarih itibarıyla daha cumhuriyet ilan edilmemiş ve Lozan Antlaşması imzalanmamıştır. Savaş meydanlarında kazanılan savaşların üzerinden sadece 5 ay geçmiştir.¹¹⁵ Bu durum Atatürk'ün ekonomiye ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Ayrıca bu şu gerçeği açığa çıkarmıştır ki, o da siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar,

¹⁰⁹ Devletin vatandaşa karşı görevleri için bkz., Afet İnan, *a.g.e.*, s. 58 vd.

¹¹⁰ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s. 68.

¹¹¹ *Söylev ve Demeçler*, c.2, s.60-61

¹¹² Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, 1984, s. 326. (Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s.69'dan naklen)

¹¹³ *Söylev ve Demeçler*, c.1, s. 416.

¹¹⁴ *Söylev ve Demeçler*, c.2, s.104.

¹¹⁵ Yüksel Ülken, “Atatürk ve İktisat”, *Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi-Atatürkçülük*, Ankara, 1997, s. 237.

ekonomik zaferlerle taçlandırılmazsa kazanılan zaferlerin az zamanda söneceği¹¹⁶ gerçeğidir.

Öte yandan yukarıda belirtildiği üzere yeni Türk Devletinin iktisat politikasını belirlemek üzere 17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresi toplanır. Bu kongrede ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi yolunda devletçi ekonomi politikası ile liberal ekonomi sistemi kaynaştırılarak bir karma ekonomi sistemi benimsendi. Bu karma ekonominin ana amacı da, memleketi yabancı sermayeye muhtaç olmaktan kurtarmak, yerli özel sanayii devlet eliyle destekleyip geliştirmek ve böylece milli ekonomiyi kuvvetlendirmektir.¹¹⁷

Görüldüğü üzere Atatürk kişiyi esas alan Liberalizme ve devleti esas alan Komünizme itibar etmemiştir. O ferdin hakkı ferde, devletin payı devlete diyerek ne ferdi yutan devlet ne de devleti sömüren fert anlayışını benimsedi.¹¹⁸ Böyle bir anlayış devletçilik adı altında birleştirildi. Ancak söylediklerimizden şu anlaşılmasın. Atatürk özel teşebbüse karşıdır. Hayır Atatürk özel teşebbüse karşı değildir. O sadece ekonomik kalkınmayı hızlı bir şekilde ve mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refah ve memleketi bayındırlığa erdirmek için milletin genel ve yüksek menfaatlerinin gerektirdiği işlerde devleti fiilen egemen kılmak¹¹⁹ istiyordu. Ayrıca Atatürk "*Tam bağımsızlık ancak mali bağımsızlıkla sağlanır*"¹²⁰ düsturuna aykırı olmamak şartıyla yabancı sermayeye de karşı değildir.

Bununla beraber Atatürk devletçiliği fırsat eşitliğini sağlamayı, sınıfsız, imtiyazsız bir toplum yaratmayı ve insanın insanı sömürmesini engellemeyi temel hedef alan bir devletçilik idi.¹²¹

Öte yandan Lozan Konferansı ile kapitülasyonların kaldırılması hem iktisadi kalkınmanın hem de ekonomide bağımsızlığını yolunu açmıştı. Daha sonra da devletçi ekonomik sistemin uygulanmasıyla Türk ekonomisi hızlı bir kalkınma atılımı içine girmiş ve üretimin her dalında büyük gelişme göstermiştir. Halkın refah düzeyinin yükseltilmesi, aşar vergisinin kaldırılması, yabancıların elindeki madenlerin ve diğer işletmelerin millileştirilmesi başta demiryolu olmak üzere ulaşım işlerinin düzenlenmesi ve temel ihtiyaçları karşılayan sanayi tesislerinin kurulması devletçilik ilkesinin Türk toplumuna sağladığı başlıca faydalardır.

---

¹¹⁶ *Söylev ve Demeçler*, c.2, s. 111.

¹¹⁷ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s. 79.

¹¹⁸ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s. 23.

¹¹⁹ Afet İnan, *a.g.e.*, s. 64; Sadi Irmak, *a.g.e.*, s. 50; Ergun Özbudun, *a.g.e.*, s. 70.

¹²⁰ *Söylev ve Demeçler*, c.1, s. 243.

¹²¹ Sadi Irmak, *a.g.e.*, s. 38.

Netice itibariyle şunu söylemek isterim ki, Atatürk'ün devletçilik ilkesi dondurulmuş bir kalıp değildir. Zaman ve şartlara göre uygun olarak hazırlanan bir ekonomi politikasıdır. Günümüzde de zaman ve şartlara uygun bir ekonomi politikası izlenmelidir.

Laiklik :

Laiklik Turan Feyzioğlu'nun yerinde deyişiyle Türk İnkılabının temel taşıdır.¹²² Bu ilke Atatürkçü düşünce sisteminin temel niteliklerinden biri olan akılcılığın ve bilimin ayrılmaz bir parçası ve onun zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu ilke Türk inkılabının temel hedefi olan çağdaşlaşmanın da vazgeçilmez şartıdır.

Öte yandan cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Atatürk'ün laiklik ilkesi aşama aşama yerleştirilmişti. İlk önce din ve devlet işleri birbirinden ayrılmış, bunun için devlet yönetimi milli egemenlik esasına dayandırılmıştır. Daha ilk TBMM'nin açılmasıyla milli egemenlik esasına dayalı bir yönetim oluşturulmuştur. Bunun için ilk anayasanın (20 Ocak 1921) birinci maddesinde egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu belirtilmiştir. Sonraki uygulamalarda da 1 Kasım 1992'de Saltanat, 3 Kasım 1924'te de Halifelik kaldırılmıştır. Bununla beraber halifeliğin kaldırıldığı gün Şeriyeye ve Evkaf Vekaletinin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat kanununun çıkarılması, 25 Kasım 1925'teki Şapka kanunu, 30 Kasım 1925'te Tekke ve Zaviyelerin kapatılması kanunu, 1926 yılında Türk Medeni kanununun kabulü, 1928 yılında Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kabulü ve milletlerarası rakamların kabulü laikleşme yönündeki gelişmeleri pekiştiren önemli hamleler olmuştur.¹²³

Öte yandan 10 Nisan 1928'de anayasada yapılan değişiklikle devletin dininin İslam olduğu hükmü çıkarılmış ve en nihayetinde 1937 yılında Laiklik ilkesinin anayasaya girmesi ile beraber bu tarihsel gelişimin son evresi kapanmış¹²⁴ ve Laiklik ilkesi günümüze kadar cumhuriyetin değişmez niteliği olmuştur.

Atatürkçü düşüncede Laiklik: Atatürkçü düşüncede Laik devlet anlayışı dini kişisel bir vicdan işi görür ve vatandaşların inançlarına karışmaz. Atatürkçü görüş insan haklarının en önemlileri arasında saydığı vicdan ve düşünce hürriyetine saygı duyar. Atatürk'e göre, *"Her kişi, istediğini düşünmek, istediğini inanmak, kendisine göre bir siyasi fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin gereklerini yerine getirmek veya*

¹²² Turan Feyzioğlu, "Türk İnkılabının Temel Taşı ., Laiklik", *Atatürk Yolu*, s. 171-230 (Ergun Özbudun, a.g.m., s. 71'den naklen)

¹²³ Ergun Özbudun, a.g.m., s. 73-75.

¹²⁴ Ahmet Mumcu, a.g.e., s. 131.

getirmemek hak ve hürriyetine sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hakim olunamaz.”¹²⁵ Nitekim anayasamızın 24. maddesinde de herkes vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Anayasal düzen içerisinde herkes istediği şekilde ibadet etme hakkına sahiptir denilmiştir.

Atatürkçü düşüncede Laiklik ilkesinin ikinci unsuru devlet işleri ile din işlerinin birbirinden ayrılmasıdır. Laiklik ilkesine göre kimse dini, çıkarı için kullanamaz, siyasete alet edemez. Nitekim Atatürk, “*Din bir vicdan meselesidir, herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Düşünceye muhalif değiliz, biz sadece din işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyoruz.*”¹²⁶ demek suretiyle din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması gerektiğini vurgulamıştır.

Öte yandan Laik bir devlette yönetim toplumun ihtiyaçları doğrultusunda, aklın ve bilimin rehberliğinde yürütülür. Nitekim Atatürk pek çok konuşmasında devlet yönetimine sadece aklın, bilimin ve çağın gereklerinin rehberlik etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Onun şu sözleri bu gerçeği ifade etmekteydi.

“*Dünyada her şey için medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşid aramak gaflettir, cehalettir, delalettir.*”¹²⁷ “*Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün ruhu ve görünüşleriyle medeni bir toplum haline getirmektir. İnkılaplarımızın temel gayesi budur.*”¹²⁸ Ve en sonunda Onuncu Yıl Nutku’nda ifade ettiği “*Türk milletinin yürütmekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir*”¹²⁹ sözü ile son noktayı koymuştur.

Bu alıntılarda görüldüğü üzere Atatürkçü düşünce siteminde Laiklik sadece din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması değil, bir hayat tarzı, dünya ve toplum sorunlarına akılcı ve bilimci bir bakış açısıyla¹³⁰ bakan bir dünya görüşüdür. Bunda dolaydır ki; Laiklik çağdaşlaşmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. Bu bağlamda da Atatürk’ün yolunda laikliğe dayanan din ve vicdan hürriyetini savunmak hepimizin asli görevlerinden olsa gerektir.

İnkılapçılık :

¹²⁵ Afet İnan, *a.g.e.*, s. 72.

¹²⁶ İbrahim Agah Çubukçu, “Laiklik ve Din”, *Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi-Atatürkçülük*, Ankara, 1997, s. 268.

¹²⁷ *Söylev ve Demeçler*, c.2, s. 202.

¹²⁸ *Söylev ve Demeçler*, c.2, s. 220.

¹²⁹ *Söylev ve Demeçler*, c.2, s. 318.

¹³⁰ Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s. 78.

İnkılap bir toplumun eskimiş, gelişmeyi ve ilerlemeyi engelleyen kurumları kısa bir süre içinde kaldırıp yerlerine yenilerini kurma yerleştirme ve benimsetme çabası olarak tanımlanabilir. Bu ilke kalıplaşmayı ve çağın gerisinde kalmayı değil, devamlı bir surette ilerlemeyi ve gelişmeyi öngörür. Zira Atatürk inkılabı, “*Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak yerlerine milletin en yüksek medeni gereklere göre ilerlemesini sağlayacak kurumları koymuş olmaktadır*”¹³¹ diye tanımlamaktadır.

Öte yandan Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için önce gelişmemizi engelleyen kurumların kaldırılması gerekiyordu. Bu da ancak inkılaplarla gerçekleşebilirdi. Bunun içindir ki; Atatürk öncelikle Türk halkının inkılapçı ruhunu harekete geçirmiş, bu sayede de eski ve işe yaramaz kurumları kaldırarak çağdaş ve demokratik cumhuriyetimizi kurmuştur.

Atatürk inkılabın amacını açıklarken şöyle diyordu “*Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz, inkılapların amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş, bütün anlam ve görünüşüyle de uygar bir toplum haline getirmektir.* “ Bununla beraber Atatürk Türk inkılabının geliştirilerek sürdürülmesi gerektiğini inkılabın hedefini kavramış olanlar onu daima koruyabilecek güçte olacaklardır sözüyle dile getirmiştir. Atatürk aynı zamanda yaptığı inkılapların korunması ve geliştirilmesi konusunda da Türk gençliğine de büyük görevler düştüğünü her fırsatta vurgulamıştır.

Şunu söylemek gerekir ki; Atatürkçü düşünce sisteminde inkılapçılık ilkesi, statik değil, dinamik bir nitelik taşır. Atatürk inkılabın bu niteliğini “*Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli inkılap yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir.*”¹³² sözüyle açıklamıştır.

Ve nihayetinde Türk toplumu inkılapçılık prensibine bağlı kaldıkça medeniyet aleminde geri kalmama yolunda kendinde büyük güç bulacaktır. Bugün ulaştığımız nokta, Atatürk'ün inkılapçılık ilkesinin sonucudur. Bu çağdaşlaşmayı da aklın ve bilimin rehberliğinde devam ettirmek her Türk gencinin asli görevlerinden biridir.

SONUÇ :

---

¹³¹ *Atatürkçülük*, c.3, Genelkurmay Başkanlığı Yay, İstanbul, 1984, s. 49. (Ergun Özbudun, *a.g.m.*, s. 79'dan naklen)

¹³² *Söylev ve Demeçler*, c.1, s. 419.

Bu yazımızda her bakımdan çökmüş topraklarının çoğu işgal edilmiş Osmanlı İmparatorluğunun yerine bütün zorluklara katlanarak ulusal, tam bağımsız ve güçlü bir devlet kuran Atatürk'ün çağdaş medeniyet seviyesine çıkma yolundaki büyük mücadelesi ve bu mücadelede dayandığı esasları anlatmaya çalıştık. Bununla beraber bizim burada üzerinde duracağımız 3 nokta var.

- 1- Milli Egemenlik
- 2- Tam Bağımsızlık
- 3- Çağdaş uygarlık seviyesine çıkma ideali

Atatürk'ün, yaptığı mücadelede dayandığı bu üç güç bugünkü modern Türkiye'nin kuruluşunda en önemli etkenler olmuştur. özellikle milli hakimiyet prensibi ülkeyi parçalamak ve milleti bölmek isteyenlere karşı büyük bir güç olarak kullanılmıştı. Zira milli hakimiyet geçmişte olduğu gibi günümüzde de en güç idi. Atatürk'ün *“Bir millet varlığı ve hakları için bütün kuvvetiyle, bütün fikri ve maddi güçleriyle alakadar olmazsa bir millet kendi kuvvetine dayanarak varlığını ve bağımsızlığını temin etmezse şunun bunun oyuncağı olmaktan kurtulamaz. Bu sebeple teşkilatımızda milli güçlerin etken ve milli iradenin egemen olması esas kabul edilmiştir. Bugün bütün cihanın milletleri yalnız bir egemenlik tanırırlar. O da Hakimiyet-i Milliyedir”*¹³³ sözü bu gerçeği ifade etmekteydi.

Atatürk'ün üzerinde durduğu ikinci ilke tam bağımsızlık ilkesi idi. Bu ilkeyi de Nutuk'ta şöyle açıklıyordu ¹³⁴ : *“Temel ilke Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu ilke ancak tam istiklale sahip olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve bolluk içinde olursa olsun istiklalden yoksun bir millet medeni insanlık karşısında uşak olma mevkiinden öteye gidemez.”*

Atatürk bu ilkeyi gerçekleştirmesinden sonra üzerinde durduğu üçüncü nokta memleketi çağdaş uygarlık seviyesine çıkarma idealidir. Nitekim, yeni Türk devletinin kuruluş süreciyle beraber Türk toplumunun çağdaşlaşmasını engelleyen kurumlar ortadan kaldırılmış, aklın ve bilimin öncülüğünde çağdaş kurum ve kuruluşlar toplum bünyesine yerleştirilmiştir.

Bugün Türkiye Atatürk ilke ve inkılapları sayesinde dünya ülkeleri arasında önemli bir yer edinebilmiştir. Zengin doğal kaynakları, yetişmiş insan gücü, bilgi ve teknoloji birikimi ile çağdaş bir ülke konumuna gelmiştir. Bundan sonra da Atatürk

---

¹³³ *Söylev ve Demeçler*, c.2, s. 11.

¹³⁴ Nutuk, a.g.e., s. 9.

açtığı yolda batıyla bütünleşen Türkiye artık çağdaş dünya ile siyasi ve ekonomik birlikteliğini sağlamak yolundadır.

Öte yandan Atatürk'ün belirlediği bu esaslar dünya konjüktüründe etkin bir güç olabilmede bir model olduğundan ülkemizin sorunlarını çözmede de bize her zaman yol gösterecektir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Atatürk bugünkü ulaştığımız sonucu yüzyıllardan beri çekilen milli felaketlerden alınan derslerin ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedeli olarak açıklamış ve bu sonucu Türk gençliğine emanet etmiştir. Bu eksen etrafında hareket edildiği takdirde de Türkiye Cumhuriyeti ilelebed payidar kalacaktır.

KAYNAKLAR BASILI BELGELER :

- (1) *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay, Ankara, 1997.
- (2) *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri- IV*; Haz. Nimet Arsan, Ankara, 1991.

ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

- (3) Atatürk, Kemal., *Nutuk (1919 – 1927)*, Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara, 2000.
- (4) Armaoğlu, Fahir; *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul, 1999.
- (5) Aydemir, Şevket Süreyya; *Tek Adam (1922 – 1938)*, c.III, Ankara, 1999.
- (6) Berkes, Niyazi; *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 1978.
- (7) Çubukçu, İbrahim Agah; "Laiklik ve Din", *Atatürk İlke ve İnkılapları-Atatürkçülük*, Ankara, 1997.
- (8) Feyzioğlu, Turan; *Atatürk ve Milliyetçilik*, Ankara, 1987.
- (9) Feyzioğlu, Turan; "Atatürk ve Devlet Hayatı", *Atatürk İlke ve İnkılapları-Atatürkçülük*, Ankara, 1997.
- (10) Güneş, İhsan; "Osmanlı İmparatorluğu'nun Yıkılışını ve Türk İnkılabını Hazırlayan Sebeplere Toplu Bakış", *Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi, 1/1*, Ankara, 1989.

- (11) Genç, Nevin; "Terrakiperver Cumhuriyet Fırkası ve Takrir-i Sükun Dönemi", *Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi*, 1/1, Ankara, 1989.
- (12) Genç, Nevin, "Çok Partili Hayata Geçme Denemesi ve Bazı İç Siyasi Olaylar", *Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi*, 1/1, Ankara, 1989.
- (13) Hatipoğlu, Süleyman; "Atatürk ve Milli Hakimiyet", *Fırat Üniversitesi Dergisi*, Elazığ, 1990.
- (14) Hatipoğlu, Süleyman; "TBMM'nin Milli Mücadeledeki Yeri ve Önemi", *Atatürk ve Milli Egemenlik Paneli, Bildiriler*, Antakya, 1994.
- (15) Irmak, Sadi; *Atatürk, Bir Çağın Açılışı*, İstanbul, 1984.
- (16) Kongar, Emre; *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul, 2000.
- (17) Kuran, Ercüment; *Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler*, Ankara, 1997.
- (18) Karpaz, Kemal; *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul, 1967.
- (19) Kuran, Ercüment; "Türk Bağımsızlık Savaşı ve Milli Egemenliğin Gerçekleşmesi", *Atatürk ve Milli Egemenlik Paneli, Bildiriler*, Antakya, 1994.
- (20) Mumcu, Ahmet; *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul, 1996.
- (21) Önsoy, Rifat; "Türklerde Milli Egemenlik ve Atatürk", *Atatürk ve Milli Egemenlik Paneli, Bildiriler*, Antakya, 1994.
- (22) Özbudun, Ergun; "Atatürk ve Devlet Hayatı", *Atatürk İlke ve İnkılapları-Atatürkçülük*, Ankara, 1997.
- (23) Shaw, Stanford J. – Shaw, A.K; *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çev. Mehmet Harmancı, c.2, İstanbul, 1983.
- (24) Turhan, Mümtaz; *Kültür Değişmeleri*, İstanbul, 1997.
- (25) Turan, Şerafettin; *Türk Devrim Tarihi*, c.2, Ankara, 1992.
- (26) Ülken, Yüksel; "Atatürk ve İktisat", *Atatürk İlke ve İnkılapları-Atatürkçülük*, Ankara, 1997.
- (27) Villalta, Jorge Blanco; *Atatürk*, Çev. Fatih Özsu, Ankara, 1982.